

ÖZEL EĞİTİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTABININ ÇEŞİTLİ AÇILARDAN İNCELENMESİ

Gönderim Tarihi: 01.05.2017

Kabul Tarihi: 14.08.2017

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6141-6638>

Rıdvan DEMİR*

Öz

Genel eğitimde olduğu gibi özel eğitimde de öğrenme-öğretme ve değerlendirme sürecinde en çok başvurulan kaynaklardan birisi ders kitaplarıdır. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler için din öğretimine yönelik ders kitabının hazırlanmasında gerekli özen gösterilmelidir. Ders kitaplarının öğretim programı çerçevesinde, eğitim ve öğretimi etkili kılacak şekilde hazırlanması temel şarttır. Bu araştırmada Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı içerik, görsel, dil-anlatım, etkinlikler ve değerlendirme çalışmaları açılarından değerlendirilmek amacıyla doküman taraması yapılarak betimsel açıdan incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında uygulamaya yönelik bir takım eksiklikler olduğuna ve ders kitabının tekrar gözden geçirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ders kitabı, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Özel Eğitim, Engelliler, Din.

Analysis of Religious Culture and Moral Knowledge Textbook for Special Education From Various Aspects

Abstract

As in general education, textbooks are one of the most applied resources in the process of learning teaching and evaluation in special education. Necessary attention should be paid to the preparation of the textbook for the teaching of religion for individuals who need special education. During the preparation of the textbooks, it is the basic condition that they are well prepared in the framework of the curriculum so that the education and training is effective.

* Yrd. Doç. Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü.

Assistant Professor, Mustafa Kemal University, Faculty of Divinity, Department of Philosophy and Religious Studies. Antakya/Turkey (ridvandemir@mku.edu.tr).

In this research, religious culture and moral knowledge textbook of special education vocational education center (School) was examined from a descriptive point of view after the document scanning in order to interpret the textbook from the perspective of content, visuality, expression, activities and evaluation studies.

The results obtained indicate that there are some shortcomings in the implementation of the religious culture and moral knowledge textbook for the special education vocational education and it should be reviewed again.

Keywords: Textbook, The religious culture and moral knowledge, Special Education, The handicapped, Religion.

Giriş

Bireyin yetersizlik yüzünden yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak oynaması gereken rolleri gereği gibi yerine getirememesi engel olarak tanımlanabilir (Özsoy ve diğerleri, 1988: 5). “Engelli”, “özel eğitime ihtiyaç duyan” vb. farklı kavramlar ile ifade edilen özel eğitime gereksinimi olan bireylerin eğitimleri, toplumda yaşayan normal kişilerin eğitimleri kadar önemlidir. Engelli kişileri eğitmenin birey ve toplum açısından birçok faydası vardır. Günümüz toplumlarının gelişmişlik düzeyinin değerlendirilmesinde de engelli bireylerin yaşam düzeyleri ve bu bireylere sunulan hizmetler önemli rol oynamaktadır. Engelleri nedeniyle normal eğitimden yeterince veya hiç yararlanamayan çocukların bilimsel ve toplumsal gelişmelerden yararlanmaları, topluma sorumluluk sahibi ve üretken bireyler olarak katılmaları, onlara sunulan hizmet ve imkânlarla mümkün olmaktadır (Aral ve Gürsoy, 2009: 5).

Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitime ‘özel eğitim’ denir (Aral ve Gürsoy, 2009: 24). Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre Türkiye’de 2016 yılı itibarı ile 288.489 özel eğitim öğrencisine eğitim verilmektedir. Bunlardan 14.358’i Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde (III. Kademe) öğrenim görmektedir (MEB, 2016: 34). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin “Özel eğitim okul ve kurumlarının açılması” başlığı altında yer alan 37. maddesine göre özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini öncelikle yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte kaynaştırma yoluyla sürdürmeleri esastır (MEB-Mevzuat, 2006). Aynı

yönetmeliğin 45. maddesine göre MEB tarafından ilköğretimlerini tamamlayan, genel ve mesleki ortaöğretim programlarına devam edemeyecek durumda olan ve 23 yaşından gün almamış, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin temel yaşam becerilerini geliştirmek, topluma uyumlarını sağlamak, iş ve mesleğe yönelik bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla resmî ve özel, Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (okulu) açılmaktadır.

On iki yıllık zorunlu eğitime geçilmesiyle Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri (ÖMEM) ortaöğretim düzeyinde örgün eğitim kurumu olarak hizmet vermeye başlamıştır. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri, tanımından anlaşılacağı üzere genel ve mesleki ortaöğretim programlarına devam edemeyecek durumda olan bireyler için ortaöğretim kademesinde açılmış olup hafif (eğitilebilir) zihinsel engelli bireylerin yanı sıra engel gruplarına göre görme engelli bireylerin de öğrenim gördüğü kurumlardır.

Yukarıda kısaca belirttiğimiz gibi Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde hafif (eğitilebilir) zihinsel engelli öğrenciler öğrenim görmektedir. Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey; zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde gereksinim duyan bireyler olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2008: 4). Bir başka ifadeyle zekâsı çeşitli zekâ ölçekleriyle 45–75 arasında tespit edilen bireyin, eğitim dönemi içinde, sınırlı seviyede destek eğitim hizmetleri ve özel düzenlemelere ihtiyacı olması durumudur (MEB, 2006: 17). Zihinsel yetersizlik gösteren kişilerin % 90'ına yakını hafif derecede olan bireyler oluşturmaktadır (Özgür, 2015: 264). Türkiye’de eğitim çağı nüfusu içinde engel grupları dağılımında % 2’lik bir oranla zihinsel engelliler ikinci sırada yer almaktadır (Akkuş, 2007). Bu çocukların büyük bir kısmını eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar oluşturmaktadır. Bu zekâ seviyesine sahip bireylerin gelişimleri normal çocuklardan önemli bir farklılık göstermediği için genellikle okula başlayana kadar farkına varılmazlar. Eğitilebilir kavramı bu gruba giren çocukların okuma, yazma, matematik gibi temel akademik becerileri belirli bir düzeyde öğrenebileceklerini açıklamak için kullanılmaktadır (Aral ve Gürsoy, 2009: 125). Eğitilebilir zekâ düzeyindeki çocuklar temel akademik beceriler yanında öz bakım becerilerini öğrenebilirler, ileride yetişkinlik çağında bütünüyle ya da

kısmen geçimlerini sağlayabilecek bir iş becerisi edinebilirler (Özsoy ve diğerleri, 1998: 152).

Zihinsel engelli bireylere eğitim vermeden önce onların bilişsel ve diğer özelliklerinin tanınması, hangi bilgilerin ne ölçüde verileceğinin bilinmesi açısından önemlidir. Zihinsel engelli bireylerin eğitiminde aşağıdaki hususların göz önünde bulundurulması gerekir:

Zihinsel engelli bireyler soyut kavramları geç ve güç öğrenirler. Somut kavramları ise daha kolay ve iyi kavrarlar. (Aral ve Gürsoy, 2009: 128). Öğrendikleri bilgileri çabuk unuturlar (Sedlak ve Sedlak, 1985: 10). Zihinsel engelli bireylerin uzun konuları izlemek yönünden dikkat ve yetenekleri yeterli değildir. İlgi süreleri çok kısadır. Zihinsel yetersizliği olan bireyler genelleme yapamazlar. Bir konuda öğrendiği kuralı bir başka konuya aktaramazlar (Özgür, 2015: 299). Bu yüzden kavramların sayılarını sınırlandırmalı, kavramlar onlara tek tek öğretilmelidir. Bir kavram iyice öğretilmeden diğer kavrama geçilmemelidir (Aral ve Gürsoy, 2009: 138).

Zihinsel engelli çocukların özelliklerinden biri de çalışmalar esnasında çabuk yorulmaları ve etkinlikleri bırakmalarıdır (Sedlak ve Sedlak, 1985: 12). Bu nedenle ünite bütünlüğü içinde öğretilecek konu ve kavramlar, kısa süreli zaman dilimleri içinde, küçük bölümler halinde kavrayış düzeyleri dikkate alınarak tek tek öğretilmelidir. Doğru yanıtlayabileceği sorular sorulmalıdır. Çocuk başarısız olduğu noktada bırakılmamalıdır. Gerekirse görevi yerine getirmesine yardım edilmelidir (Özsoy ve diğerleri, 1998: 177-178).

Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere, öğretilecek bilgi ve beceriler onların gelişim düzeyine uygun olmalıdır. Zihinsel engelli bireyin öğrenme düzeyi belirlenmeli ve öğrenime o düzeyden başlanmalıdır. Öğretim sırasında sık sık geri bildirim yapılmalıdır (Tekinarslan, 2015: 161-162). Karmaşık parçalı araçlar yerine, az parçalı basit araçlar seçilmeli, araçların parçaları yerine bütünü ve işlevi ele alınmalıdır. Bu bireylerin akademik becerileri kazanabilmeleri için normal akranlarından daha fazla çalışmaları ve daha çok alıştırma yapmaları gerekmektedir (Tekinarslan, 2015: 149). Bu nedenle öğretilen bilgilerin zaman zaman tekrarlanmasına özen gösterilmelidir (Özsoy ve diğerleri, 1998: 178). Öğrenilen bilgilerin kalıcı hale gelmesi için belirli aralıklarla tekrar edilmesi gereklidir. Çocuğa başarabileceği görevler verilmelidir. Öğrencilerin başarılı oldukları çalışmalar mutlaka görülmeli ve ödüllendirilmelidir (Aral ve Gürsoy, 2009: 138).

Bu çocukların her etkinlikte yapabileceği yerden başlamak ve ilerletmek son derece önemlidir. (MEB, 2015: 22). Öğretimde zihinsel engelli bireylerin gelişim düzeyine uygun araç ve gereçler kullanılmalıdır. Kullanılacak araçlar çevredeki gerçek araçlar olmalıdır. Olumsuzdan daha çok olumlu ifadeler kullanılmalıdır. Maddi ceza verilmemelidir. Güven sarsıcı sözlerden ve isteklerden kaçınılmalıdır. Sınıf içerisinde söz almalarına oldukça fazla yer verilmelidir (MEB, 2006: 20-21).

Özel eğitim hizmetleri, özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için verilecek tüm eğitim faaliyetlerini kapsamaktadır. Bunun ayrılmaz bir parçası da eğitim programlarıdır. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde diğer özel eğitim okullarında olduğu gibi bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin öğrenme özelliklerine uygun olarak hazırlanmış özel eğitim programı uygulanmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1960'lı yıllarda özel eğitime ihtiyacı olan bireylere yönelik eğitim programı geliştirme çalışmaları başlatılmıştır. 09.04.1990 yılında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın (TTKB) 44 sayılı kararı ile "Eğitilebilir Çocuklar İş Okulu Programı" kabul edilerek uygulamaya konulmuştur. Bu program geliştirilerek 27.09.2004 yılında TTKB'nin 142 sayılı kararı ile "Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi Programı" adıyla devam ettirilmiştir. Daha sonraları 21.02.2005 tarih ve 8 sayılı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığınca alınan karar gereği programın ismi "İş Okulu Eğitim Programı" olarak değiştirilmiştir (MEB, 2005).

On iki yıllık zorunlu eğitim sistemine geçilmesiyle birlikte Talim Terbiye Kurulu Başkanlığınca alınan 03.09.2012 tarih ve 148 sayılı karar gereği çerçeve programın adı son haliyle "Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Eğitim Programı" olarak değiştirilmiştir ve halen adı geçen bu program uygulanmaktadır. Ancak eğitim programının adının değişmesi dışında içeriğinde çok fazla bir değişiklik olmamıştır.

ÖEMEM programı, ilköğretimlerini (ilkokul ve ortaokul) tamamlayan eğitilebilir düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların gelişim alanlarına ait özellikler dikkate alınarak hazırlanmıştır (MEB, 2005: I).

Programda yer alan öğretim programlarından birisi de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programıdır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile eğitilebilir düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylerin toplumsallaşmaları, iyi birer vatandaş olarak yetişmeleri, ilerideki iş ve meslek yaşamında olumlu ahlâkî davranışlar göstermeleri

amaçlanmaktadır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programının açıklamalar kısmına bakıldığında; konuların dört yılda işlenecek şekilde düzenlendiği, dersin işlenişinde laiklik ilkesinin daima göz önünde bulundurulacağı, din, vicdan, düşünce ve ifade özgürlüğüne önem veren bir yaklaşım benimsendiği ifade edilmiştir. Öğrencilere, çeşitli inanç ve düşüncelerin farklılık değil bir zenginlik olduğu, sevgi, saygı, hoşgörü duyguları içinde çalışmanın ve öğrenmenin bir ibadet olduğu bilincinin kazandırılmasının gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca konuların işlenişinde inanç ve davranış bütünlüğünün önemi üzerinde durularak konuların Atatürk İlkeleri ile bağdaştırılmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Programda eğitimcilerden öğretim sırasında öğrencilerin günlük yaşamlarını göz önünde bulundurarak, konuları ve örnekleri öğrenci seviyelerine uygun işlemleri ve tanımların ezberletilmesinden olabildiğince kaçınmaları istenmiştir. Ayrıca Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin işlenişinde yeri geldikçe ders konuları ile öğrencilerin diğer derslerde kazandıkları bilgiler arasında bağlantı kurmaları ve konuların özelliğine göre tv, vcd vb. araçlardan yararlanmaları, eğitimcilerden istenen diğer hususlardır (MEB, 2005: 83).

ÖEMEM Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin genel amaçları programda şöyle sıralanmıştır;

1. Din ve İslâm dinine ilişkin temel kavramları tanır.
2. İslâm'ın; iman, ibadet ve ahlâk esaslarını tanır.
3. Din ve ahlâk hakkında doğru bilgi ve tutumlar kazanır.
4. Başkalarının inançlarına, düşüncelerine ve haklarına saygı gösterir.

5. İslâm dini ve ahlâkının; temiz, sağlıklı, dürüst, düzenli ve yardımsever bir toplum oluşturmayı amaçladığının farkında olur (MEB, 2005: 84).

Yukarıda belirtilen genel amaçlara bağlı olarak ÖEMEM Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programının özel amaçları şöyle sıralanmıştır:

1. İslamiyet'in anlamını bilir. 2. İslâm dininin özelliklerini bilir. 3. İslâm dininin şartlarının farkında olur. 4. İmanın temel esaslarını bilir. 5. Güzel ahlâkın öğütlediği davranışları göstermeye istekli olur. 6. İslâm dininde temizliğin önemini bilir. 7. İbadetin anlamını bilir. 8. İslâm dininde başlıca ibadetleri bilir. 9. Namazın anlamını bilir. 10. Orucun anlamını bilir. 11. Zekâtın anlamını bilir. 12. Haccın anlamını bilir. 13. İbadet yerlerini bilir. 14. Dinî bayramlar ve kutsal günleri bilir. 15.

Peygamber kavramının anlamını bilir. 16. Kutsal kitapların gönderildiği peygamberleri tanır. 17. Hz. Muhammed'in örnek niteliklerini fark eder. 18. Günümüzde yaşayan büyük dinleri tanır. 19. Diğer din, örf ve âdetlere hoşgörü göstermek gerektiğini fark eder. 20. Lâiklik ilkesini kavrar. 21. Atatürk'ün İslâm dini hakkındaki görüşlerini kavrar (MEB, 2005: 84). Ders programının incelenmesi ayrı bir çalışmanın konusu olmakla birlikte ders programının genel ve özel amaçlarına bakıldığında programda hangi konuların hangi sınıf düzeyinde işleneceğine dair bir ayrıma gidilmediği görülmektedir.

1- Araştırmanın Amacı ve Önemi

Gerek doğuştan gerekse sonradan meydana gelen herhangi bir sebeple insan hayatında çeşitli engellilik durumları ile karşılaşılabilir. Yapılan çalışmalar engelli bireylerin engelleri ile başa çıkmada ve karşılaştıkları (manevi/psikolojik) sorunları aşmada dinin önemli bir rolü olduğunu göstermektedir (Kula, 2005: 241; Musayev, 2016: 171; Muhcu, 2015). Din eğitimi de hem bireyin anlam arayışından hem de dinin kültürle ilişkisi ve etkisinden dolayı engelli bireylere verilmesi gereken bir eğitim olarak değerlendirilebilir. Çünkü engellilere verilecek din eğitimi; onların sosyalleşmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine, gerekli bilgi, beceri ve anlayışı kazanmalarına yardımcı olur (Sağlam, 2015: 400).

Engellilerle ilgilenmenin dinî ve millî kültürümüz içinde de önemli bir yeri vardır. İslâm dininin insana verdiği değer açıktır. Kuran'ı Kerimde yer alan bir ayete göre insanın değerini fiziki yapısı değil, Yüce Allah'a olan yakınlığı/takvası (Hucurat/13) belirler. Dolayısıyla İslami değerlere sahip bir engelli, bu değerlere sahip olmayan engelsiz kişiden daha faziletli kabul edilir. Hz. Muhammed'in engelliler ile ilgili söz ve uygulamalarına bakıldığında ise engellilere değer verdiği, topluma katılmalarını sağlayarak onlara uygun görevler vermek suretiyle toplumdaki uzak kalmalarının önüne geçmeyi hedeflediği söylenebilir (Musayev, 2016: 38; Özdemir, 2016: 51). Burada asıl önemli olan husus, engellilere el uzatmak ve onların din eğitimi-öğretimi bakımından ihtiyaçlarını giderecek, günlük hayatta karşılaştığı sorunları çözmeye yönelik çalışmalara imkân ve fırsat vermektir. Her ne kadar yasalarımız engellilere eğitim açısından fırsat ve imkân eşitliği sağlasa da yapılan araştırmalara göre engelli bireylerin din eğitimi almaları konusunda sunulan şartlar istenen düzeyde değildir (Özdemir, 2016: 129). Biz bu konuda, yapılan spesifik çalışmaların ümit verici olmakla birlikte oldukça yetersiz durumda bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu noktada özel

eğitime ihtiyaç duyan bireylere yönelik din eğitimi çalışmalarının yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Eğitim süreci içerisinde ders kitapları, öğretim programlarının uygulanmasında hem öğretmen hem de öğrenci için en yaygın ve en önemli ders araçlarındandır. Bir kitabın ders kitabı olarak nitelendirilmesi, ilgili dersin programıyla örtüştüğü anlamına gelmektedir. Çünkü ders kitabı öğretim programının kazanım, içerik, öğrenme-öğretme durumları ve değerlendirme öğelerini içermektedir (Kılıç ve Seven, 2002: 27-28). Bunun yanı sıra öğrenilmesi istenen bilgilerin öğrencilere düzenli bir biçimde aktarılmasında, öğrenilenlerin tekrar edilmesinde, öğrencilerin zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminin sağlanabilmesinde ders kitapları önemli bir yere sahiptir.

Ders kitaplarının istenen nitelikte olabilmesi için öncelikle hangi öğrenci düzeyine yönelik hazırlanacaksa, içeriğiyle, görsel öğeleriyle, etkinlik ve örneklerin işlenişyle o öğrenci kitlesinin öğrenme özelliklerine uygun olması gerekmektedir. Bu nedenle ders kitapları hazırlanırken öğrencilerin gelişim özellikleri, öğrenme alanı kazanımları, öğretim programı incelenmeli, böylece onların fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden olumlu davranışlar göstermesine katkıda bulunulmalıdır (Kılıç ve Seven, 2002: 87). Engelli bireylere yönelik hazırlanan ders kitapları söz konusu olduğunda ise konu daha da önemli bir hale gelmektedir. Çünkü engelli bireylerin ilgi ve ihtiyaçları, öğrenme özellikleri normal bireylere göre farklılık gösterebilmektedir.

Talim Terbiye Kurulunun 03.09.2012 tarih ve 148 sayılı kararı ile kabul edilen özel eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı doğrultusunda eğitilebilir zihinsel engelli bireyler için hazırlanan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı 2013–2014 eğitim öğretim yılından itibaren özel eğitim okullarında ders kitabı olarak okutulmaya başlamıştır. Bu çalışmanın amacı Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının öğretim programı doğrultusunda içerik, görsel, dil ve anlatım, etkinlikler ve değerlendirme çalışmaları açısından değerlendirilmesidir.

Konuya din eğitimi açısından bakıldığında, birçok öğrencinin hayatı boyunca karşılaşacağı en önemli dini kaynak olması (Kaymakcan, 2009: 40) nedeniyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları din eğitimi alanının incelendiği materyallerdendir. Bu konuda yapılan bir çalışmada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin ders kitabını

dersin ana kaynağı olarak kabul ettikleri tespit edilmiştir (Demir, 2008). Alan yazınına bakıldığında ilköğretim ve ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde kullanılan ders kitapları ile ilgili birçok çalışma yapıldığı görülmektedir. Aybar'ın (2008) *“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Kullanılan İçerik ve Etkinliklerin İnanç Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleşmesine Katkısı (Ders Kitaplarına Dayalı İçerik Analizi)”* ve Gündüz'ün (2010) *“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi V. Sınıf Ders Kitabının Gagne'nin Öğretim İlkelerine Göre İçerik Açısından İncelenmesi”* adlı yüksek lisans çalışması, Yıldız'ın (2013: 143-165) *“İlkokul ve Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitapları Görsellerinin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi”*, Yılmaz'ın (2014: 117-134) *“İnanç Öğrenme Alanları Açısından Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının İncelenmesi”* adlı çalışmaları bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Milli Eğitim Bakanlığına 2012 yılından bu yana özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler için ders kitapları hazırlanmaktadır. Ancak özel eğitime yönelik olarak bu tür okullarda dersin temel kaynağı olarak görülen ders kitapları hakkında (genel olarak diğer dersler özel olarak ise) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi için herhangi bir araştırmanın bulunmadığı görülmektedir. Eğitilebilir zihinsel engellilere yönelik olarak hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının bu öğrencilere yeterli olup olmadığı, yeterli ise ne derece yeterli olduğu bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Özel eğitim alanında din eğitim ve öğretimi ile ilgili herhangi bir kaynağın olmaması dolayısıyla özel eğitime gereksinimi olan öğrencilere din eğitimi verilmesinde öğretim materyali olarak kullanılan ders kitabının değerlendirilmesine yönelik bu çalışmamız hem bu alanda yapılan ilk çalışmalardan olması hem de özel eğitim okullarında verilen din eğitimini sorgulaması ve daha kaliteli din eğitimi verilmesine sağlayacağı katkı bakımından oldukça önemlidir.

Araştırmamız, 2014-2015 eğitim öğretim yılında basımı yapılan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kitabıyla sınırlıdır.

2. Araştırmanın Yöntemi

Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabını çeşitli açılardan değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışma, nitel bir desenle hazırlanmış ve doküman incelemesi yönteminden yararlanılmıştır. Ders kitabının incelenmesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır.

Araştırmada konunun kuramsal temellerinin oluşturulması aşamasında literatür taraması yapılmıştır. Doküman analizi sonucu elde edilen bulgular çerçevesinde genel bir değerlendirmeye gidilmiştir. Çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1- Özel Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı öğretim programı ile örtüşmekte midir? Konu içerikleri eğitilebilir zihinsel engelli öğrenciler için ne derece uygundur?

2- Özel Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı biçim, tasarım ve kullanılan görsel öğelerin içerikleri yansıtması açısından yeterli midir?

3- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders kitabı dil ve anlatım yönünden eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilere ne derece uygundur?

4- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders kitabındaki etkinlikler ve değerlendirme çalışmaları eğitilebilir zihinsel engelli öğrenciler için yeterli midir?

Çalışmada Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde (2012) aşağıda belirtilen esaslara ek olarak 'DKAB Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu'nda (Tosun ve diğerleri 2001) yer alan ilkeler doğrultusunda özel eğitim DKAB ders kitabı incelenmeye çalışılmıştır. Konu ile ilgili olarak özel eğitim alanında gerek DKAB dersi gerekse diğer branş dersleri için benzer bir çalışma olmamasından dolayı benzerliklerin ortaya çıkarılması veya farklılıkların karşılaştırılması noktasında güçlük çekilmiştir. Bu nedenle bulguların yorumlanmasında özel eğitim alanında yapılmış en yakın çalışmalardan (program değerlendirme vb.) istifade edilmesi yoluna gidilmiştir.

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının İncelenmesi

Özel eğitimde kullanılan DKAB ders kitapları diğer bütün kitaplar gibi MEB Talim Terbiye Kurulu'nun onayı alındıktan sonra seçilip okutulabilmektedir. Bu sebeple, okutulacak olan herhangi bir dersin kitabının seçiminde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde (R. G: 28409) belirtilen ölçülere uyulması gerekmektedir. Bu yönetmeliğin 8. maddesi doğrultusunda hazırlanacak bir ders kitabının içerik; dil, anlatım ve üslup; öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme; teknik, tasarım ve düzenleme yönlerinden aşağıdaki hususlara göre hazırlanması gereklidir:

a) İçerik; 1) Dersin eğitim ve öğretim programını kapsayacak şekilde düzenlenir. 2) Dersin özelliğine göre ünite, bölüm, tema ve konular arasında eğitim ve öğretim programının içeriğine uygun bir denge kurulur.

b) Dil, anlatım ve üslup; 1) Yaşayan Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılır. 2) Konuların işlenişinde öğrencinin seviyesine ve gelişim özelliklerine uygun olarak doğru, anlaşılır, yalın bir dil ve anlatım kullanılır.

c) Öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme; 1) Öğrenme yöntemleri ve stratejileri dikkate alınır ve üst düzey düşünme becerileri geliştirilir. 2) Değerlendirmeye ilişkin unsurlar, ölçme ve değerlendirmenin ilke ve teknikleri dikkate alınarak düzenlenir.

ç) Teknik, tasarım ve düzenleme; 1) Görsel ve içerik tasarımı, öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak yapılır.

(5) Özel eğitim gerektiren öğrenciler için hazırlanan ders kitapları ile engelli öğretmenler için hazırlanacak öğretmen kılavuz kitabında engel durumları dikkate alınır denilmektedir.

Ayrıca ilgili yönetmeliğin 20. maddesine göre kurulca kabul edilen ders kitabının baskısı açık, net, renkli, görsel algıyı kolaylaştırıcı, kullanılabilir ve korunabilir nitelikte olması, arka kapakta sağ alt köşede barkod ve ISBN'ye yer verilmesi ç) İç kapakta; 1) Basıldığı yıla ve yere, 2) Kitabın kabul edildiğine dair Kurul Kararının tarih ve sayısına, genel yayın seri ve dizi numaralarına, telif hakkı, baskı kararı veya onayına ve baskı sayısına yer verilmesi gerektiğine dair esaslar bulunmaktadır.

3.1.1. İçerik Açısından Özel Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı

Bir ders kitabını incelemede en önemli boyutu, içerik incelemesi oluşturur (Tosun ve diğerleri, 2001: 49). Ders kitabında her ünitenin baş kısmında yer alması gereken bazı unsurlar vardır. Bunlar:

“...ünite başlığı, ünitenin konuları, ünitenin amaçları, hazırlık çalışmaları ve üniteyle ilgili ön testlerdir. Bunlar, her ünitenin başında, işlenecek konular ve alt başlıklar halinde açık ve sistematik olarak verilmelidir. Bunların verilmesinin amacı, öğretmenin ve öğrencilerin ünite boyunca hangi konuları öğreneceklerini toplu olarak görebilmeleridir. Bu toplu görüş, ünite bütünlüğünün kurulmasında ve zihinsel hazır bulunuşluluğun sağlanmasında önemli katkı sağlar” (Doğan ve Tosun, 2002: 237).

Özel eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı doğrultusunda hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı içerik

açısından incelendiğinde dört üniteden oluştuğu görülmektedir. Üniteler ve konu başlıkları şu şekilde sıralanmıştır (MEB, 2005: 85–90).

ÜNİTE I: İSLÂM DİNİ VE GÜZEL AHLÂK

A. İslâmiyet'in Anlamı

B. İslâm Dininin Özellikleri

- 1- İslâm dini evrensel bir dindir.
- 2- Allah katında herkes eşittir.
- 3- İslâmiyet'te zorlama yoktur.
- 4- İslâmiyet kolaylık dinidir.
- 5- İslâmiyet akla önem verir.
- 6- İslâmiyet ilme önem verir.
- 7- İslâmiyet temizliğe önem verir.

C. İslâm'ın Şartları

- 1- Kelime-i şahadet getirmek.
- 2- Namaz kılmak.
- 3- Oruç tutmak.
- 4- Zekât vermek.
- 5- Hacca gitmek.

Ç. İmanın Temel Esasları

- 1- Allah'ın inanmak.
- 2- Meleklerle inanmak.
- 3- Kitaplara inanmak.
- 4- Peygamberlere inanmak.
- 5- Ahiret gününe inanmak.
- 6- Kadere inanmak.

D. Dinimizin Öğütlediği Güzel Ahlâk

- 1- Davranışlarda ve konuşmalarda doğru olmak.
- 2- Başkalarına yardım etmek.
- 3- Büyüklere saygı, küçüklere sevgi göstermek.
- 4- Çevreyi temiz tutmak.
- 5- Başkalarına karşı sabırlı ve hoşgörülü davranmak.
- 6- Başkalarının inanç ve düşüncelerine saygılı olmak.
- 7- Çalışkanlığı bir hayat tarzı olarak benimsemek.

E. Dinimizde Temizlik (Beden, Elbise ve Çevre Temizliği-Manevi Temizlik).

I. Ünite 6 (amaç) konu başlığından ve 33 davranıştan oluşmaktadır. Öğretim programı ve ders kitabındaki konu başlıkları, içerikleri, konu

metinleri öğretim programının amaçlarıyla genel olarak uyumludur. Ancak “Programda “Amaç ve Davranışlar” başlığı altında 1. Üniteye yer alan 5. amaçtaki 3. ve 4. davranışlar, ders kitabında birleştirilmiştir.” Öğretim programına bakıldığında bu maddeler ayrı olarak ele alınmış olup birleştirme yapılmamıştır. “İslam’ın Şartları” konusu neredeyse tanım düzeyinde yüzeysel olarak ele alındığı ve açıklamaların yetersiz kaldığı söylenebilir. Kitap içerisinde konuların hangi sınıfta işleneceğine dair bir bilgi bulunmamakla birlikte öğretim programında konuların dört yılda işlenecek şekilde düzenlendiği belirtilmiştir (MEB, 2005). Eğer bu kitap yıllara dağıtılarak işlenecekse, birinci ünite içerisinde yer alan İslam’ın şartları konusuna daha geniş yer ayrılabilir.

Kitap içeriğinde yer alan ayet ve hadislerin kaynağının belirtilmesinde ortak bir uygulama olmaması göze çarpmaktadır. Örneğin sayfa 13’te yer alan “Allah sizin dış görünüşünüze ve mallarınıza bakmaz. Ama o sizin kalplerinize ve işlerinize bakar” (Müslim, Birr, 32) hadisinin dipnotu verilmemiştir. Bu metnin dipnotsuz verilmesi sebebiyle ayet mi veya hadis mi olduğu anlaşılamamaktadır. Aynı şekilde sayfa 37’de temizlik konusu ile ilgili verilen hadislerin Hz. Peygambere ait olduğu belirtilmekle birlikte kaynakları gösterilmemiştir.

ÜNİTE II: İSLÂM DİNİNDE İBADET

A. İbadetin Anlamı.

B. İslam Dininde Başlıca İbadetler.

C. Namazın Anlamı.

Ç. Orucun Anlamı.

D. Zekâtın Anlamı.

E. Haccın Anlamı.

F. İbadet Yerleri.

G. Dinî Bayramlar ve Kutsal Günler (Ramazan ve Kurban Bayramı-Cuma Günü- Mevlit-Regaip-Miraç-Berat Kandili-Kadir Gecesi).

II. Ünite 8 (amaç) konu başlığından ve 23 davranıştan oluşmaktadır. Öğretim programı ve ders kitabındaki konu başlıkları birbiriyle çoğunlukla tutarlıdır. Ancak kitabın içindekiler kısmındaki başlıklarla programda verilen konu başlıklarında basit farklılıklar vardır. Örneğin programda B. maddesinde konu başlığı olarak “Başlıca İbadet Türleri” diye ifade edilmişken ders kitabında “İslam Dininde Başlıca İbadetler” şeklinde verilmiştir. Ders kitabındaki konu içerikleri, konu metinleri öğretim programının amaçlarıyla genel olarak uyumludur. Sayfa 51’de zekât ibadetinin tanımı yapılırken öğretim programında

belirtilen “Zekâtın gelir düzeyi iyi olan kişilerce her yıl mal ve paranın kırkta birini dağıtmak anlamına geldiğini söyler” (MEB, 2005: 87) davranışı ders kitabında “mal veya paralarının bir kısmını” şeklinde verilerek öğretim programında belirtildiği şekilde yansıtılmamıştır. Bu konudaki bilgilerin örtüşmesi sağlanmalıdır. Hadislerin kaynağını belirtme konusundaki eksiklikler bu ünite için de geçerlidir. Örneğin: Sayfa 44’te “Namaz dinin direğidir” hadisi ile sayfa 51’de “Veren el, alan elden üstündür” hadisi ayrıca sayfa 59 ve 60’ta kutsal geceler konusunda verilen hadislerin kaynağı gösterilmemiştir.

ÜNİTE III: PEYGAMBERLERİ TANIYALIM

A. Peygamber Kime Denir?

B. Kutsal Kitapların Gönderildiği Peygamberler.

C. Hz. Muhammed’in Örnek Nitelikleri.

1- Peygamberimizin dürüstlük ve güvenilirliği.

2- Peygamberimizin çalışkanlığı.

3- Peygamberimizin yardımlaşma sevgisi.

4- Peygamberimizin doğa ve canlılara olan sevgisi.

5- Peygamberimizin insan sevgisi.

6- Peygamberimizin merhametli ve hoşgörülü oluşu.

7- Peygamberimiz başkalarının haklarına saygılıdır.

8- Peygamberimiz temizliğe önem verir.

9- Peygamberimizin cesaretli oluşu ve doğru sözlüğü.

III. Ünite 3 (amaç) konu başlığından ve 15 davranıştan oluşmaktadır. Öğretim programı ve ders kitabındaki konu başlıkları birbiriyle örtüşmektedir, konu içerikleri, konu metinleri öğretim programının amaçlarıyla genel olarak uyumludur. Ancak, sayfa 65’te Hz Peygamberin “İki günü birbirine eşit olan zarardadır” hadisi, sayfa 66’da çalışma konusu ile ilgili hadis ve sayfa 70’te kul hakkı ve temizlik ile ilgili verilen hadislerin kaynağı belirtilmemiştir. Ayrıca kitapta 7. ve 8. konu başlıklarında Peygamberimizin ifadesinde “in” ifadesinin fazla yazılması konu başlığının anlamını bozmuştur. Bunun yerine “Peygamberimiz başkalarının haklarına saygılı bir insandı” ve “Peygamberimiz temizliğe önem veren bir insandı” gibi konu başlıkları tercih edilirse daha doğru olacaktır.

ÜNİTE IV: DİNLERİ TANIYALIM

A. Günümüzde Yaşayan Büyük Dinler.

(Yahudilik-Hristiyanlık-İslamiyet-Budizm-Hinduizm).

B. Diğer Din, Örf ve Âdet Hoşgörüsü.

C. Lâiklik ilkesi.

Ç. Atatürk'ün İslâm Dini Hakkındaki Görüşleri.

IV. Ünite 4 (amaç) konu başlığından ve 13 davranıştan oluşmaktadır. Öğretim programı ve ders kitabındaki konu başlıkları genel olarak birbiriyle örtüşmektedir, konu içerikleri, konu metinleri öğretim programının amaçlarıyla genel olarak uyumludur. Ancak Budizm ve Hinduizm ile ilgili verilen bilgiler çok yüzeysel olup yeterli bilgi içermemektedir. Kitap içeriğinde dinlerden bahsedilirken günümüzde yaşayan büyük dinler ifadesi kullanılmıştır. Burada geçen “günümüzde yaşayan büyük dinler” ifadesi içerisindeki büyük ifadesi daha çok somut düşünen zihinsel engelli bireyler açısından farklı anlaşılabilir. Ayrıca günümüzde yaşayan büyük dinler konusu ile ilgili olarak burada yer alan “büyük”lüğün neye göre olduğu konusundaki belirsizliği bir çalışmada değerlendiren Yürük (2015: 64) “Eğer büyüklükten kastın bu dinlerin mensuplarının sayısı ise yukarıdaki dinlerden bazılarının bu sınıflamaya dâhil olmaması gerektiğini” ifade etmiştir.

“Ders kitaplarında her ünite başında, o ünitenin amaçlarının (öğrenciye verilmek istenen bilgi, değer, beceri, tutumların vb.) bulunmasında yarar vardır” (Tosun ve diğerleri, 2001: 51). Öğretmenlerin ve öğrencilerin bir üniteye hangi amaçlara ulaşmaya çalışacaklarını bilmesi, öğrenmenin gerçekleşmesinde önemli katkılar sağlayacaktır (Doğan ve Tosun, 2002: 237). Özel eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabına baktığımızda bu konuda herhangi bir bilgilendirmeye yer verilmediği görülmektedir. Bu açıdan ders kitabının eksik olduğu söylenebilir.

Öte yandan ünitelerin giriş kısmında hazırlık çalışmalarının olmayışı, ünite sonlarında ünitenin tekrar edilmemesi ve hatırlamayı kolaylaştırması açısından bir özetinin bulunmaması bu kitabın başka bir eksik yanıdır. Öğretme-öğrenme sürecinde öğrenilen yeni bilgilerin, uzun süreli bellekte düzenli bir şekilde kodlanıp kolayca hatırlanabilmesi için, belirli aralıklarla tekrar edilmesi gerekmektedir (Yıldızlar, 2009: 123). Bu durum zihinsel engelli öğrenciler için daha da önemlidir (Özsoy ve diğerleri, 1998: 178). Fakat özel eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında buna dikkat edilmediği anlaşılmaktadır.

Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında, öğretim programı ve ders kitabındaki konu başlıkları birbiriyle tutarlı olup, ders kitabındaki konu içerikleri, konu metinleri öğretim programının amaçlarıyla genel

olarak uyumludur. İçerik açısından ise, öğretim programı ve buna yönelik olarak hazırlanan ders kitabının amaçlara ulaşması noktasında belirlenen içeriğin öğrenci anlama düzeyinin üstünde olduğu söylenebilir. Bunun en önemli sebepleri ise içerik olarak dersle ilgili soyut kavramların (Din, Allah, İlah, Melek, Vahiy, Evrensel, Manevi vb.) fazla yer alması ve konularının öğrenci seviyesine uygun biçimde ele alınmamasıdır. Çünkü “zihinsel engelli öğrenciler, genel olarak, okuduğunu anlama becerilerinde, okudukları metinlerdeki önemli unsurları bulmada ve bu unsurlar arasında bağlantı kurmada ve anlamlandırmada yetersizdirler” (Güldenöğlü, 2008: 53). Oysa kitapta yer alan bazı cümleler bu öğrenciler açısından oldukça uzun ve karmaşık sayılabilir. Örneğin “Ahiret Gününe İnanmak” (s. 22) başlığı altında verilen paragrafta “Toprağa atılan tohum, bir süre sonra filizlenir, büyür, olgunlaşır, sonra kurur ve yeniden toprağa karışır...” gibi ifadelerde üst üste kullanılan kavramlardan dolayı öğrenciler bu kavramlar arasında bağlantı kurmada zorlanabilirler.

Konuyla ilgi daha önce yapılan (Akkuş, 2007; Fırat, 2010; Duzcu, 2015; Gün, 2015: 70; Gün, 2016: 620; Üzümcü ve Nazıroğlu, 2016: 1552) bilimsel çalışmalardan elde edilen veriler de bizim tespitlerimizi destekler niteliktedir. Örneğin Fırat (2010) zihinsel engelli öğrencilere yönelik hazırlanan ilköğretim sosyal bilgiler dersi programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirdiği çalışmasında “öğretmenlerin çoğunluğunun, programın içeriğinin eğitilebilir zihin engelli çocuklara uygun olmadığını düşündüğünü” tespit etmiştir. Akkuş, (2007) eğitilebilir çocuklara uygulanan ilköğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirildiği çalışmasında, “özel eğitim öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun eğitim programının içeriğini uygulamakta sıkıntı yaşadığını, DKAB dersinde yer alan amaçların daha çok bilişsel alanda olduğu ve bu amaçların öğrencilerin seviyesinin çok üstünde bulunduğu” sonucuna ulaşmıştır. Duzcu (2015) DKAB dersi ile aynı eğitim programı içerisinde yer alan “Türkçe” dersi öğretim programının değerlendirildiği çalışmasında “programda yer alan konu içeriklerinin çoğunluğunun zihinsel engelli öğrencilerin yaş ve gelişim özelliklerine uygun olmadığını, programın hedef kitleye hitap etmediğini dolayısıyla işlevsel olmadığını” ifade etmiştir. Gün (2016: 620) işitme engelli öğrenciler üzerine yaptığı bir çalışmada, işitme engellilerin düşünme, akıl yürütme ve soyut düşünme becerilerinde güçlük çekmeleri nedeniyle özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler

olduğunu belirtmiş ve onların da kendilerine uygun hazırlanmamış DKAB kitabından yeterince istifade edemediğini tespit etmiştir.

Ders kitabında yukarıda belirtilen eksiklikler ile karşılaşılmasındaki etkenlerden biri din eğitimi alan uzmanlarının sürece dâhil edilmemesidir. Zira ders kitabının iç kapağının arka yüzünde editör, dil, görsel, program geliştirme, ölçme değerlendirme, rehberlik ve gelişim uzmanlarından oluşan bir komisyon tarafından hazırlandığını gösteren bilgiler yer almaktadır. Ancak bu komisyon içinde din eğitimi alan uzmanlarının yer almaması dikkat çekmektedir. Ders kitabı içeriğinin hazırlanmasında din eğitimi alan uzmanlarının da sürece dâhil edilmesi daha faydalı olacaktır.

3.1.2. Görsel (Biçim, Tasarım) Açısından Özel Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı

Bir ders kitabının tasarımında dikkat edilmesi gereken bir takım faktörler vardır. Bunların bilinmesi kitap seçiminde eğitimcilere fayda sağlayacaktır. Bu faktörler; Tutarlılık, Sayfa Düzeni, Görsel Materyaller, Yazı Türü, Yazı Boyutu, Yazı Stili ve Vurgulama olarak ayrılır (Tosun ve diğerleri, 2001: 30). Özel Eğitim DKAB ders kitabında tasarım ile ilgili sayfa düzeni, yazı türü, yazı boyutu, yazı stili açısından pek sorun gözükmemekle beraber vurgu açısından metinlerde vurgulanmak istenilen önemli kısımların örneğin ayet veya hadislerin vurguyu öne çıkaracak bir şekilde kalın, bold vb. olarak verilmediği görülmektedir. Oysa Ders kitabında önemli olduğu düşünülen metinlerin kalın, bold, italik vb. bir şekilde öne çıkarılması ya da çerçeve içine alınması dikkat çekiciliğini artırması açısından önemli ve daha kullanışlı olabilir (Tosun ve diğerleri, 2001: 32; Yıldız, 2004: 54).

Sayfa yapısı açısından öğretim programındaki konuların kitapta dengeli bir biçimde yer alıp almadığını bakıldığında I. Üniteye 40 sayfa, II. Üniteye 19 sayfa, III. Üniteye 11 sayfa, 4. Üniteye ise 5 sayfa ayrıldığı görülmektedir. Bazı ünitelere diğerlerinden fazla yer ayrıldığı ve aralarında sayfa adedi açısından denge kurulamadığı anlaşılmaktadır. Bu noktada konuların işlenişinde sayfaların dengeli olarak dağıtılması daha uygun olacaktır.

Ders kitaplarının dış ve iç kapakları ile ön ve arka bölümleri ve içeriğine ait diğer sayfalarında MEB tarafından yönetmelikle daha önce belirttiğimiz bazı bilgilerin yer alması gereklidir (Tosun ve diğerleri, 2001: 35). Özel eğitim ders kitabına baktığımızda arka kapakta barkod ve ISBN görülmemektedir. İç kapakta ISBN'ye yer verilmekle birlikte öte

tarafından basıldığı yer, yıl ve kitabın kabul edildiğine dair kurul kararının tarih ve sayısına yer verilmemiştir. Bu açılarından değerlendirildiğinde kitabın MEB Ders kitapları yönetmeliğinin 20. maddesine tam uygun olmadığı söylenebilir. Ayrıca kitabı tanıtıcı, kitabın nasıl ve niçin hazırlandığını anlatan bir önsözün bulunmaması da bir eksiklik olarak ifade edilebilir.

Kitap içindekiler ve giriş kısmı hariç 86 sayfadan oluşmaktadır. Son 7 sayfa dipnotlar, sözlük ve kaynakça kısmına ayrılmıştır. Ders kitabının ön kapağı çok karmaşık olmayacak şekilde yeşil fon üzerine cami ve minare ile resmedilmiştir. Arka kapağında ise israfa karşı bilinçlenmeyi içeren bir fotoğraf konulmuştur (Foto 1). Öğrencilerin israf konusunda bilinçlenmesini sağlaması açısından bu görselin kullanılması yararlı olmuştur.

Fotoğraf 1) Özel Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Ön, Arka ve İç Kapağı.

Ders kitabında dikkati çeken diğer bir husus, ünitelerin başlangıç sayfalarında herhangi bir organizasyon şeması, kavramlar vb. yönlendirmenin olmayışıdır (Foto 2). Dört ünite sayfası da sade bir şekilde verilmiştir. Burada ünite giriş sayfalarına konulacak şemalar ve görseller ile öğrencilerin ünite hakkında bilgilendirmeleri sağlanabilir. Ayrıca kapak sayfalarının ünitelerin muhtevasını (içeriğini) yansıtacak şekilde canlı renkler kullanılmak suretiyle hazırlanması dikkat çekiciliği sağlamak açısından daha uygun olabilir.

(Fotoğraf 2) Özel Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Ünite Giriş Bölümü

Ders kitabında kullanılan bazı görsellerin birden çok konu ile birlikte sunulduğu görülmektedir. Örneğin sayfa 33'te başkalarına karşı sabırlı ve hoşgörülü davranmak konusunda kullanılan görsel öge, sayfa 40'ta manevi temizlik konusunda tekrar kullanılmıştır (Foto 3).

Manevi Temizlik
Bedenimizi, elbiselerimizi ve çevremizi temiz tutmanın yanında; verilen sözde durmak, dürüst ve güvenilir olmak da temizliktir. İnsanın kötü duyguları ve düşünceleri taşıması da manevi temizliğin bir gereğidir. Bu nedenle maddi temizlik kadar manevi temizliğe de önem vermeliyiz.

6. Başkalarına Karşı Sabırlı ve Hoşgörülü Davranmak

İnsanlar topluluk halinde yaşadıkları için birbirleri ile iyi geçinmelidir. Birbirlerinin haklarına saygı göstermeli ve hoşgörülü davranmalıdır.

Allah Kur'an-ı Kerim'de; "...Öfkelerini yenenler, insanların kusurlarını bağışlayanlardır..."⁽²⁵⁾ buyurarak, insanlara karşı sabırlı ve hoşgörülü olmamızı öğütlemektedir.

Bizim için güzel ahlak örneği olan sevgili Peygamberimiz insanlara karşı her zaman sabırlı ve hoşgörülü olmuştur.

Bu konuda şöyle buyurmuştur: "Sizin en güçlüünüz, öfkelenildiği zaman kendine hâkim olabilendir. En yumuşak başlı olanınız da elinde intikam alma imkânı olduğu hâlde insanların kusurlarını bağışlayandır."⁽²⁶⁾

(Fotoğraf 3) Farklı Konularda Kullanılan Aynı Öğeler

Kitapta dikkati çeken başka bir husus ise genellikle konulara örnek olarak verilen görsel öğelerin öğrencilerin günlük hayatta karşılaşabileceği, yaşamın içinden seçilmiş fotoğraflar yerine çizim şeklinde verilmesidir (Foto 4). Ayrıca bazı görseller görüntü kalitesi açısından da yeterli değildir. (Sayfa 26, 27, 28, 36, 37, 38, 40). İyi bir ders kitabının görsel açıdan zengin bir içeriğe sahip olması ve kullanılan görsel öğelerin, ilgi çekici, iyi renklendirilmiş, canlı ve gerçeğe yakın olması gerekir (Yıldız, 2004: 54). Bu açılardan özel eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının yeterli olmadığı ifade edilebilir.

Düşen bir kişiye yerden kaldırmak da bir yardımdır.

Merdivenlerden inmekte zorlanan birinin elinden tutarak indirmek de bir yardımdır.

Fotoğraf (4) Net Olmayan ve Çizim Olarak Verilen Görsel Öğeler

“Osman Abdesti Öğreniyor” (s. 12) okuma parçasında ve namaz ibadetiyle ilgili bölümde (s. 44) hiç görsel kullanılmamıştır. Buraya namaz kılan veya abdest alan kişilerin görselleri koyularak konunun daha iyi anlaşılması sağlanabilir. Dini bayramlar ve kutsal günler konusu ile ilgili olarak (s. 57–60) Kurban bayramı ile ilgili “koç” görseli haricinde başka görsel öğeye yer verilmemiştir. Kurban’ın Allah’a yaklaşma, dostluk, kardeşlik ve dayanışmanın bireyler arasında kurulmasını sağlayan bir ibadet olmasından hareketle buraya Kurban etinin dağılışı veya birlikte yenilişini gösteren bir görsel konulabilir (Tosun ve diğerleri, 2001: 42). Ramazan bayramı ve diğer kutsal geceler ile ilgili kısımlar gerçek hayattan somut örnekler kullanılarak, örneğin büyüklerinin elini öpen çocuklar veya cami içerisinde bayramlaşan kişileri gösteren fotoğraflar kullanılmak suretiyle görsel açıdan daha zengin hale getirilebilir.

Günümüzde yaşayan dinler konusu işlenirken (s. 74) bu dinlere ait hiçbir görsel kullanılmamıştır. İslamiyet hakkında bilgi verilirken ise

“imam” görseli dışında herhangi bir görsel kullanılmamıştır. Bu yönüyle 4. ünite olan “Dinleri Tanıyalım” ünitesi görsel açıdan yetersiz kalmıştır. Aynı durum İslam’ın şartları ve temel inanç esasları konularında da geçerlidir (s. 14-23). Bu konuların kitaptaki yeri öğrencilerin günlük hayatta karşılaşılabileceği şekilde hayatın içinden çeşitli görseller aracılığıyla somutlaştırılabilir.

Ders kitabında kullanılan görsel öğeler metinle birlikte öğrenmeyi kolaylaştırma eğiliminde değildir. Kullanılan bazı öğeler konuyla alakasız ve içeriği somutlaştırmada yetersizdir (Foto 5). Örneğin “Allah Katında Herke Eşittir” konu başlığının hemen altında terazide oturan bir erkek ve bir kadına ait görsel hem DKAB dersinin içeriğine uygun değil hem de görsellik açısından konuyu ifade etmede problem oluşturabilecek niteliktedir. Ayrıca kadere inanmak başlığı altında kullanılan görselin de konuyla ilgili olmadığını belirtebiliriz. Benzer durumlar “Hz. Muhammed’in Örnek Nitelikleri” ünitesinde işlenen konular için de geçerlidir.

Kitabın genelinde kullanılan görsellerin hemen hemen hiçbirinin altına veya üzerine görselle ilgili bilgilendirici bir not veya ifadeye yer verilmemiştir ve buna ilave olarak kitapta kullanılan görseller numaralandırılmamıştır. Resim, şekil ve grafiklerin altında öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun açıklamalara yer verilmesi öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırıp daha ilgi çekici hale getirebilir. Resimlerin altına “Yukarıdaki resmi öğrendikleriniz çerçevesinde değerlendiriniz” veya “Resimden ne alıyorsunuz” gibi soru ifadeleri yazılarak görseller daha işlevsel hale getirilebilir (Tosun ve diğerleri, 2001: 42).

Genel olarak kitabın metin, ana fikir ve görsel tutarlılığının kısmen yeterli olduğu söylenebilir. Kitapta yer alan görsel öğeler içerik ile kısmen örtüşmekte ancak içeriği somutlaştırmada yetersiz kalmaktadır. Ders kitabında konu içeriklerinin görsel olarak güncel hayatla tam anlamıyla ilişkilendirilmediği görülmektedir.

2. Allah Katında Herkes Eşittir

5. Ahiret Gününe İnanmak

Her canlı, doğar, büyür ve belli bir süre yaşadıkdan sonra ölür. Bütün canlılar için geçerlidir. Toprağa atılan tohum, bir süre sonra enir, büyür, olgunlaşır, sonra kurur ve yeniden toprağa karışır. İnsan da kendisi için belirlenen süre kadar yaşadıkdan sonra ölür. Bütün canlıların da bir sonu vardır. Dünyada ki yaşamın sona emesi ilahiyatın ayacak olan sonsuz hayata ahiret hayatı denir.

Ölüm, hayatın değışmez bir gerçeğidir. Yüce Allah bu gerçeği Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade etmiştir: "Her canlı ölümü tadacaktır..."¹⁾ İman, üzerinde yaşadığımız dünyanın bir gün son bulacağını ve sonra yeni bir hayatın başlayacağını kabul etmek demektir.

6. Kadere İnanmak

Kader, sözlükte plan, program, ölçü, düzen gibi anlamlara gelir. Dinî bir kavram olarak ise kader, dünyada meydana gelecek şeylerin yerini, özelliklerini ve nasıl olacağını, Allah'ın bilmesi demektir.

(Fotoğraf 5) Konuyu Tam Yansıtmayan Görseller

3.1.3. Dil-Anlatım Açısından Özel Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı

Zihinsel engelli öğrencilerin, özellikle okuduklarını anlamada, okudukları metinlerdeki önemli unsurları bulmada ve bu unsurlar arasında bağlantı kurmada sorunları vardır. Buna neden olarak, zihin engelli öğrencilerin dikkat sürelerinin kısa olması, tekrarlama stratejilerinin yetersizliği, öğrenilen becerileri genelleme yetersizliği ve bellek problemleri gösterilmektedir (Coşkun ve diğerleri 2014: 19). Bu çerçevede özellikle zihinsel engelli bireylere yönelik hazırlanan ders kitabında basit ve sade bir dil kullanılmasına özen gösterilmelidir. Bilgiler arasında birleştirici bir özellik bulunmalı, kopukluk olmamalıdır. Soyut ifadeler yerine somut ve günümüzle bağdaşan bilgiler yer almalıdır (Yıldız, 2004: 53).

DKAB kitabında okuma parçası olarak seçilen "Osman Abdesti Öğreniyor" (s. 12), "Yağmur" (s. 30) vb. metinlerin, uzun olduğu ve görsel öğelerle somutlaştırılmadığı belirtilebilir. Ayrıca bu okuma parçaları düz okuma metinleri olarak verilmiştir. Oysa bu, çok da işlevsel bir yol değildir. İşlevselliği artırmak için, okuma parçası yerine "Çalışma Parçası" veya "Çalışma Yaprığı" formu kullanılabilir. Bunun için ise, okuma parçası olarak verilen metinlerin birer örnek olay gibi algılanarak, örnek olay incelemesi yöntem ve tekniğinde olduğu gibi,

kilit soruların metnin altında verilmesi yeterli olacaktır. Böylece parça, sadece okuma parçası olmaktan çıkacak, “amaçlı bir çalışma parçası” haline gelecektir (Doğan ve Tosun, 2003: 249).

Kitap içerisinde yanlış yazılan veya eksik ifade edilen bir takım kısımlar bulunmaktadır. Örneğin sayfa 42’de İbadetin tanımı yapılırken eksik kullanılan bir kelimedden kaynaklanan cümle düşüklüğü söz konusudur. İbadet, **“Allah’ın yapılmasını davranışları yerine getirmektir”** şeklinde verilen cümle, “yapılmasını” ifadesinden sonra **“istediği”** ifadesi getirilerek düzeltilebilir. Ünite III’ün bazı kısımlarda yazım hataları bulunmaktadır. Bu hataların düzeltilmesi metnin ifade bütünlüğünün sağlanması açısından önemlidir. Örneğin yukarıda sayfa demiştiniz, burada da sayfa demek daha doğru olur. 63’te Kutsal kitapların tanımı yapılırken Allah tarafından peygamberlere bildirilen ifadesi **“bildirilenilen”** şeklinde ve insanın yararına olan ifadesi **“olna”** şeklinde yanlış yazılmıştır. Bu ifadelerin düzeltilmesi öğrenme güçlüğü çeken zihinsel engelli bireylerin okuduğunu anlamasını güçleştirebileceğinden düzgün bir biçimde yazılması önemlidir. Ayrıca ders kitabında bulunan bazı ifadeler zihinsel engelli öğrenciler için çok açık değildir. Örneğin, s. 13’te yer alan. “Allah sizin bedenlerinize, suretlerinize ve mallarınıza bakmaz!” ve s. 35’te “Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur” ayetleri için verilen mealler daha düzgün ve anlaşılır hale getirilmelidir.

Genel olarak değerlendirildiğinde kullanılan metinler/ifadeler dil ve anlatım açısından bu öğrencilerin kavrama seviyesinin üstünde olduğu söylenebilir. Konuyla ilgili olarak DKAB dersinin haricinde, aynı eğitim programı içerisinde yer alan diğer dersler açısından da benzer anlatım sorunlarının olduğu yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir (Duzcu, 2015). Elde edilen bulgulara göre özel eğitim DKAB ders kitabının dil-anlatım açısından öğrencilerin bireysel özelliklerine ve algılama düzeylerine tam anlamıyla uygun hazırlanmadığını ifade edebiliriz.

3.1.4. Etkinlikler ve Değerlendirme Çalışmaları Açısından Özel Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı

Değerlendirme çalışmaları, ders kitaplarının vazgeçilmez unsurlarındandır. Her ünitenin sonunda veya bazen de konu sonlarında değerlendirme çalışmaları yer almalıdır (Doğan ve Tosun, 2003: 249). Öğrencilerin konuyla ilgili eksik ve yanlış öğrenmelerini tespit etmek için konu sonunda soru, resim vb. etkinliklere ve değerlendirme

çalışmalarına yer verilmesi, dersin işlenişi ve hedeflerine varması açısından önemlidir. Yapılan bir çalışmada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabındaki değerlendirme sorularının dersin anlaşılmasında yardımcı olduğu (Gözütok ve Yılmaz, 2011: 443) ifade edilmiştir. Öğrenmede, sık sık tekrara ihtiyaç duyan ve konuları anlamakta güçlük çeken zihinsel engelli öğrencilerin eğitiminde, değerlendirme sorularına sıkça yer verilmesi daha da önemlidir.

Özel eğitim ile ilgili yapılan bir din eğitimi çalışmasında öğrencilerin dersleri anlamada yaşadığı güçlüklerden dolayı öğretmenlerin çok fazla tekrar yapmak durumunda kaldıkları tespit edilmiştir (Üzümcü ve Nazıroğlu, 2016: 1552). Bu sebeple ders kitabında etkinlikler ve değerlendirmeler ile işlenen konunun sık sık tekrar edilmesi, zihinsel engelli öğrencilerin öğrendikleri bilgilerin zihinlerinde kalmasını sağlaması açısından daha yararlı olacaktır. Çünkü bu öğrencilerin akademik becerileri kazanabilmeleri için normal akranlarından daha fazla çalışmaları ve daha çok alıştırma yapmaları gerekmektedir (MEB, 2015: 23).

Etkinlikler ve değerlendirme çalışmaları açısından özel eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı değerlendirildiğinde;

I. Ünite sonunda herhangi bir ölçme-değerlendirme etkinliği yapılmamıştır. Konuların arkasında yer alan etkinlikler sadece A. İslâmiyet'in Anlamı (s. 2) ve B. İslâm Dininin Özellikleri (s. 4) konu başlıklarındaki 1'inci, 2'nci (s. 6) ve 7'nci alt başlıklarda işlenmiş, ünite boyunca başka hiçbir yerde değerlendirmeye yönelik bir etkinlik örneğine rastlanmamıştır. Sayfa 2'de açık uçlu, sayfa 4'te çoktan seçmeli, sayfa 6'da doğru-yanlış seçenekli ve sayfa 11'de cevapların yazılmasını isteyen açık uçlu sorulara yer verilmiştir (Foto 6).

II. Ünite sonunda herhangi bir ölçme-değerlendirme etkinliği yapılmamıştır. Konuların arkasında yer alan etkinlik olarak da sadece zekât konusunda (s. 52) doğru-yanlış seçenekli şeklinde yer almış, ünite boyunca başka yerde etkinlik örneklerine rastlanmamıştır.

III. Ünite sonunda herhangi bir ölçme-değerlendirme etkinliği yapılmamıştır. Ünite içerisinde değerlendirme etkinliği sadece "Peygamber Kime Denir?" konusunda (s. 62) ve doğru-yanlış seçenekli biçiminde mevcuttur. Diğer konularla ilgili etkinlik bulunmamaktadır.

(Fotoğraf 6) Etkinlik Örneği

ETKİNLİK

Hepimizin uyması gereken temizlik kuralları vardır. Siz de beden, giysi, çevre temizliği ve manevi temizlik açısından uyulması gereken kuralların neler olabileceğini düşününüz. Aşağıdaki ilgili bölümlere örnekler yazınız.

Beden ve giysi temizliği;

1.

2.

3.

Çevre temizliği;

1.

2.

3.

Manevi temizlik;

1.

2.

3.

IV. Ünite boyunca herhangi bir etkinlik örneğine rastlanılmamıştır. Ayrıca ünite sonunda da herhangi bir ölçme-değerlendirme etkinliği bulunmamaktadır.

Genel olarak bakıldığında, kitapta kullanılan etkinliklerin öğrenmeleri pekiştirecek düzeyde olmadığı ve bu öğrencilerin öğrenme özelliklerine uygun olarak hazırlanmadığı söylenebilir. Örneğin foto 6'da verilen etkinlikte öğrencilerin açık uçlu soruları yazarak cevaplamaları istenmektedir. Ancak öğrenciler gerek

hatırlamada gerekse okuma-yazmada karşılaştıkları zorluklardan dolayı bu soruları cevaplamada güçlük yaşayabilirler. Etkinliğin yanına koyulacak görseller ile ya da cevapların ilk harfleri yazılarak verilen ipuçlarıyla öğrencilerin bunları daha kolay yapmaları sağlanabilir

Yukarıdaki bulgulardan hareketle özel eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabındaki etkinlik ve değerlendirme çalışmalarının yetersiz olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç ve Öneriler

Hafif zihinsel (eğitilebilir) engelli bireyler için hazırlanan özel eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabını içerik, görsel, dil anlatım, etkinlikler ve değerlendirme çalışmaları açısından incelediğimiz çalışmamızda ulaştığımız sonuçlar ve çözüm önerileri aşağıda belirtilmiştir:

Öğretim programı ve ders kitabındaki konu başlıkları birbiriyle tutarlı olup, ders kitabındaki konu içerikleri, konu metinleri öğretim programının amaçlarıyla genel olarak uyumludur. İçerik açısından ise, öğretim programı doğrultusunda hazırlanan ders kitabında dersle ilgili soyut kavramların fazla yer alması ve işlenen konuların zihinsel engelli

öğrencilerin anlayabileceği şekilde somutlaştırılmadığı, ünite başlarında işlenecek konunun amaçları hakkında öğrencileri bilgilendirecek ifadelerin bulunmadığı, ünite sonlarında tekrar açısından bir özete yer verilmediği, bazı konuların çok yüzeysel anlatıldığı, kullanılan ayet ve hadislerin dipnotlarının belirtilmediği söylenebilir.

Görsel açıdan, ders kitabında kullanılan görsellerin konu metinlerini tam anlamıyla desteklemediği, konuları somutlaştırmada ve öğrencilerin ilgisini çekmede kısmen yetersiz olduğu, vurgulanmak istenilen ayet veya hadisler gibi metinlerin dikkati çekecek biçimde, bold veya italik şekilde karakterize edilmediği, bazı görsellerde baskı kalitesinden kaynaklanan sebeplerle görüntü kalitesinin iyi olmadığı ve görsellerin üzerinde bilgilendirici açıklamalara yer verilmediği söylenebilir. Ayrıca kitabı tanıtıcı, nasıl ve niçin hazırlandığını anlatan bir önsözün bulunmaması, ünitelerin başlangıç sayfalarında herhangi bir organizasyon şeması vb. yönlendirme verilmemesi diğer eksiklikler olarak ifade edilebilir.

Ders kitabının görsel açıdan daha kullanışlı hale gelmesi için öğrencilerin gelişim düzeyine uygun ve metin içeriği ile uyumlu, gerçek hayattan alınmış, konuların günlük hayatla ilişkilendirilmesini sağlayacak görsellerin artırılması gereklidir. Canlı, net renkli, ilgi çekici, görüntü kalitesi yüksek görsellerin kullanılması ve kullanılan görsellerin üzerinde açıklamalara yer verilmesi gereklidir. Ayrıca ünite kapak/giriş sayfalarının ünitelerin muhtevasını (içeriğini) yansıtacak şekilde hazırlanması ünite başlangıcına “neler öğreneceğiz” ünite sonlarına özet halinde “neler öğrendik” gibi dikkat çekici bilgiler konulması ders kitabını daha işlevsel kılacaktır. Ders kitabının MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğine (basım yılı, yeri, karar sayısı, ISBN vb.) uygun olmayan kısımları yönetmelik doğrultusunda düzeltilmelidir.

Dil ve anlatım açısından, konuları ele alan metinler ve bazı okuma metinleri bu düzeydeki öğrencilerin okuduğunu anlama ve bağlantı kurmada yaşadıkları güçlüklerden dolayı uzun olup görsel öğelerle desteklenmemiştir. Din eğitimi gibi soyut kavramları içinde çok fazla barındıran bir dersi eğitebilir zihinsel engelli bireylerin anlayabileceği şekilde basitleştirmek ve onların anlayabileceği düzeye indirmek gereklidir. Sade, basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta doğru sıralanan bir yapıda ve öğrencilerin öğrenme düzeylerine uygun bir dil ve anlatım tercih edilmelidir. Ayrıca metinlerde bazı

ifadelerin dil bilgisi açısından yanlış yazıldığı tespit edilmiş olup bu hataların düzeltilmesi gereklidir.

Genel olarak kitabın tamamına yakınında ünite sonlarında ölçme-değerlendirme etkinlikleri yapılmamıştır. Etkinlikler düzenlenirken özel eğitim öğrencilerinin sık tekrara ihtiyaç duydukları ve çabuk unutma özelliğine sahip oldukları göz önünde bulundurulmamıştır. Her ünite veya bölümün sonunda öğrenciye konularla ilgili bilgi, beceri, değer, tutum ve yeterliklerin kazandırılıp kazandırılmadığını ölçmeye yarayan, öğrenmeleri kalıcı hale getiren kısa bulmacalar, çoktan seçmeli testler vb. etkinlik ve değerlendirme sorularına daha çok yer verilmelidir.

Yaptığımız inceleme ve değerlendirmelerin ardından, özel eğitim mesleki eğitim merkezi için hazırlanan DKAB ders kitabının tekrar gözden geçirilerek güncellenmesi gerekli görülmüştür. Ders kitabı yazarlarının, kitabın okutulacağı sınıf ve düzeyini çok iyi tanımaları, hatta yazarların kitabın okutulacağı alanda belli bir süre görev yapmış olması, ayrıca ders kitabının yazımında uzmanların özelde ise din eğitimi alan uzmanlarının sürece katılması, belirtilen eksikliklerin giderilmesinde ve verim elde edilmesinde daha etkili olacaktır. Ders kitabının derslerde öğrenci ve öğretmenlerin en önemli yardımcısı olduğu düşüncesinden hareketle özel eğitim açısından bu tür çalışmaların artması temennimizdir.

Kaynakça

- Akkuş, N. (2007). *Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklara Günümüzde Uygulanan İlköğretim Eğitim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aral, N, Gürsoy F. (2009). *Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Aybar, F. B. (2008). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Kullanılan İçerik ve Etkinliklerin İnanç Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleşmesine Katkısı (Ders Kitaplarına Dayalı İçerik Analizi)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coşkun, İ., Gür, T. ve Aykutlu, H. (2014). *Hafif Düzey Zihin Engelli Bireylerin Okuduğunu Anlama Düzeyinin Belirlenmesi ve Yorumlanması Amacıyla Metin Sonrası Çizilen Resimlerin*

- İncelenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (14), 17-42.
- Demir, R. (2008). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Derslerde Araç-Gereç Kullanma Bilgi ve Alışkanlıkları (Adana Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, R, Tosun, C. (2003). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Duzcu, M. G. (2015). *Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Fırat, T. (2010). *Eğitilebilir Zihin Engelli Öğrencilere Yönelik Hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gözütok, Ş, Yılmaz, N. (2011). İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitapları Hakkında Görüşleri İle İlgili Bir Araştırma -Van Örneği-. Recep Kaymakcan, Mahmut Zengin, Z. Şeyma Arslan (Editörler), *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi* (ss. 429-453). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Güldenoğlu, B. (2008). Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilerde Okuduğunu Anlama Becerilerinin Desteklenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 9 (2), 51-63.
- Gün, A. (2015). İşitme Engelliler Ortaokulunda Okuyan Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutum ve Değerlendirmeleri: Amasya ve Samsun Örneği. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14 (28), 61-92.
- Gün, A. (2016). İşitme Engelli Öğrencilerin Öğrenme İlkeleri Işığında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi. *I. Uluslar Arası Engellilik ve Din Sempozyumu* (ss. 599-626). İstanbul: Yeditepe Ofset Yayıncılık.
- Gündüz, M. M. (2010). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi V. Sınıf Ders Kitabının Gagne'nin Öğretim İlkelerine Göre İçerik Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü.
- Kaymakcan, R. (2009). *Öğretmenlere Göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Kılıç, A., Seven, S. (2002). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara:

Pegem Akademi Yayıncılık.

- Kula, N. (2005). *Bedensel Engellilik ve Dini Başa Çıkma*. İstanbul: Dem Yayınları.
- MEB (2006). *Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2008). *Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2015). *Çocuk Gelişimi, Zihinsel Engelliler*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2016). *Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2015/2016*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB, Mevzuat (2006). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Ankara: Resmi Gazete, 31.05.2006/26184.
- Muhcu, E. (2015). *Ortopedik Engellilik ve Dini Başa Çıkma (Trabzon Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Musayev, İ. (2016). *Engelli Bireylerin Din ve Değerler Eğitimi*. İstanbul: C planı Yayınları.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin. (1992). *Sahihu Müslim*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Özdemir, S. (2016). *Engelliler ve Din*. İstanbul: C planı Yayınları.
- Özgür, İ. (2015). *Engelli Çocuklar ve Eğitimi Özel Eğitim*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Özsoy, Y., Özyürek, M., Eripek, S. (1998). *Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Sağlam, F. (2016). Zihinsel Engelli Bireylerde Allah Algısı. *I. Uluslar Arası Engellilik ve Din Sempozyumu* (ss. 387-401). İstanbul: Yeditepe Ofset Yayıncılık.
- Sedlak, R. A. ve Sedlak, D. M. (1985). *Teaching the Educable Mentally Retarded*, USA: State University of New York Press.
- Tekinarslan, İ. Ç. (2015). Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrenciler. İbrahim H. Diken (Ed.), *Özel Eğitime Gereklinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (ss.135-164). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Tosun, C., Doğan, R., Korkmaz, A. (2001). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-8*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Üzümcü, M., Nazıroğlu, B. (2016). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarında Karşılaştığı Problemler ve Bunlarla Başa Çıkma Yolları. *Uluslar Arası Sosyal*

Araştırmalar Dergisi, 9 (43), 1546–1557.

Yıldız, R. (2004). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Konya: Nobel Yayınları.

Yıldız, M. (2013). İlkokul ve Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitapları Görsellerinin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 16 (42), 143-165.

Yıldızlar, M. (2009). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Yılmaz, M. (2014). “İnanç Öğrenme Alanları Açısından Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının İncelenmesi”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 117-134.

Yürük, T. (2015). Cumhuriyet Dönemi Din Öğretimi Programlarında Farklı Din Anlayışlarına Ayrılan Yer. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 55-75.

Elektronik Kaynaklar

MEB. (2005). *Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi Eğitim (DKAB Öğretim) Programı*. 10.03.2017 tarihinde <http://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-ile-ilgili-yayimlar/icerik/123> adresinden erişildi.

MEB. (2012). *Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*. 25.03.2017 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/09/20120912-2.htm> /adresinden erişildi

MEB. (2015). *Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi Eğitim DKAB Ders Kitabı*. 10.03.2017 tarihinde http://www.meb.gov.tr/Ders_Kitaplari/2014/OzelEgitimOgrencileri/MeslekiEgitimMerkezi/DinKulturu.zip /adresinden erişildi.